

Álom, kép

Több időt töltök veled, mint te velem.

Gulyás Eszter, 2017

BME Építészmérnöki Kar, TDK Képzőművészet Szekció

Az alvás sok más ösztönös, evolúciós úton kifejlődött cselekedettel ellentétben immunitást mutat a szocializációval és a kultúrával szemben. A 21. században épp úgy átalusszuk életünk harmadát, mint ahogy azt az őseink tették. Ez néha talán kidobott időnek tűnhet, ám valójában a fizikai szükségleteken és regenerálódáson túl is elengedhetetlen része az életünknek. Az agyunk alvás közben szortírozza és raktározza el az aznapi impulzusokat, kiszórja, ami fölöslegesnek tűnik, és a helyére teszi, ami fontos. Közben pedig új élményekkel gazdagodunk, új gondolataink születnek, új világokat ismerünk meg: az álmaink a valós emlékekhez hasonlóan építik személyiségünket. Ugyanolyan emlékek válnak belőlük, mint a valódi eseményekből, azzal a különbséggel, hogy ezekre rajtunk kívül senki nem emlékszik. Így gyakran összekeverednek a valósággal és már nem tudjuk megmondani, mi az, ami megtörtént, de talán nem is számít.

Az elalvás és az ébredés között nem szerzünk új információkat, nem ismerünk meg új embereket, nem tudunk meg semmit, amit azelőtt ne tudtunk volna, az álom csak belőlünk épül fel. Az agyunk mégis újat alkot ezekből az ismerős elemekből, egész világokat teremt és bár elvileg számunkra semmi sem ismeretlen ebből, mégis mire felébredünk, más a véleményünk bizonyos kérdésekről, más a hangulatunk, mások vagyunk mi magunk is. A valós személyekkel kapcsolatos álmok hatással vannak a velük való viszonyunkra, megkedvelhetünk valakit, megbocsáthatunk valakinek, de el is távolodhatunk valakitől. Az álmok beépülnek személyiségünkbe, a személyiségünkből cselekedetek lesznek, melyek formálják a világot, azt a világot, melynek elemeiből aztán ismét álmok születnek.

Sokan kutatják az álmok eredetét, jelentését, mindeddig azonban nem sok olyan eredmény született, amit tényként kezelhetünk. Ez a téma szinte mindenkit foglalkoztat, így természetesen nem csak a kutatók próbálják megfejteni az üzenetüket, néha azonban hamis következtetésekre juthatunk. Bódizs Róbert, az álom- és alváskutatás jeles magyar képviselője a laikusok álomfejtés iránti törekvéseit úgy fogalmazta meg, hogy egy eredetileg tudományos kérdés a posztmodern irracionális emésztőgödrében válik semmissé. Az mindenestre tudományos úton bizonyítást nyert, hogy az álmodásnak evolúciós okai is vannak, az emberek és az állatok is álmaikban gyakorolják azokat a viselkedésmintákat, melyekre vészhelyzet, menekülés, harc esetén szükségük van. Így ha a konkrét álomfejtés nem is vezet sokszor eredményre, az mindenképp fontos, hogy valamilyen formában elraktározzuk ezeket a virtuális tapasztalatokat.

Ahhoz, hogy elhelyezzük valahogy magunkban, megpróbáljuk megfogalmazni, lefordítjuk a saját nyelvünkre, ismerős elemekre bontjuk. A képek, terek, fények, színek, hangok, illatok, ízek, anyagok, érzések, gondolatok kavalkádjából álló sűrű szövetet az agyunk szavakká konvertálja. Ha át akarjuk adni másoknak, az általában szintén verbálisan történik. Az álmok mesélése során újraelevenednek szemünk előtt a képek, események, ezeknek vetülete megtalálható a kimondott szavakban és egy pillanatra tükröződik az arcunkon. De teljes egészében ezeket sosem fogjuk tudni megosztani másokkal, csak az leképezését, árnyékát láthatják, így a tiszta átadás a verbális tartalomra korlátozódik és minden további elem csak felsejlik.

A szó egyezményes jel, akkor tudunk vele információt közölni, ha mindenki ugyanazt érti alatta. Az álmok alatt viszont mindenki mást ért, hiszen mindenki csak a sajátját ismeri, így azokra az álombeli dolgokra, melyekre nincs szavunk, nem is nagyon van esélyünk hibátlanul működő kommunikációs eszközt találni. A megfogalmazás önmagában torzít, hiszen az eszköztár szegényes, de arra jó, hogy felvillantsa bennünk, amit láttunk, hallottunk, éreztünk. A dimenziókra, az álom egészére nehezen találunk szavakat, mert nincsenek is, de a konkrét elemekre már igen, hiszen azok a valóságból táplálkoznak, csupa ismerős részlet társul és csak az ezek összességéből megszülető világ az, ami a valóságból kiindulva felfoghatatlan. Így a szavak válnak az elsődleges tárolóivá, adathordozóivá az álmoknak.

A szavak több szinten is hidat képeznek az álmok és a valóság között. Míg az álmokban a vizuális tartalom gyakran össze nem illő elemekből épül fel és a valósághoz képest torz, addig az előforduló beszéd vagy írás jellemzően korrekt, teljesen értelmes, nem keveredik össze sem a betűk, sem a szavak, sem a mondatok szintjén. Úgy tűnik, hogy ez a tanult jelrendszer immunis az agyunk éjjeli öntörvényűségére, a verbális tartalom belecsempészi a valóságot a kitalált világba.

Az álmok állandó eleme a kép, ez alól csak a születésüktől fogva vak emberek álmai képeznek kivételt. A vizuális tartalomhoz társulhatnak hangok, ízek, szagok, érzések, de ezek nem mindig fordulnak elő, tehát a képek alkotják az álmok állandó szövetét. Az álmokat nem lehet egy az egyben rekonstruálni a valódi világban, mivel nem kompatibilisek az itteni dimenziókkal, nem érvényesek a fizika törvényei, kiszakadtak a valóság szűk keretei közül. Vannak foltok, ahol egyszerűen nincs semmi, a tér és az idő szétfolyik, az anyagok nem a megszokott módon

viselkednek. Azt azonban megkísérelhetjük, hogy az álmokból egyezményes jelrendszerré konvertált elemek segítségével kiszakítsunk egy darabot a valóságból és ennek eszköze lehet a szó, mint a valóság szigete az álmok zavaros mezején.

A témát egy térinstallációban dolgoztam fel, amely kizárólag személyes elemekből felépülve mutatja be, mi marad az álmokból az ébredés után, hogyan fordíthatjuk le a saját nyelvünkre, hogyan élhet tovább a tudatunkban, milyen rétegek alkotják a szövetét és mi az, amit át tudunk adni belőle másoknak. Egy konkrét éjszaka képi és gondolati emlékei jelennek meg, teret formálva az ébredés után készített feljegyzések és rajzok útján. Az így megalkotott leképezés gerincét a materializált szavak alkotják, melyek a kézzel írt feljegyzések felnagyított másolatai. A szavak, mint egységek függenek a térben, beterítik, rétegekre bomlanak, ahogy az álmokban a helyszínek, események, pillanatok sűrű szövete alkotja a kitalált világot. Az álom nem lineáris, ami mégis hierarchiát, rendszert teremt, az nem az idő vagy a tér, hanem a dolgok jelentősége. A fontos dolgok előtérbe kerülnek, mások elhomályosodnak. A szavak vékony szálakon lógnak a térben, szinte nem érintkeznek a valósággal, mégis függenek tőle, így alkotják a földi, racionális vázát az álomnak, átmentve valami felfoghatót az ismeretlenből.

Ebbe a szavak alkotta térbe vetülnek ki a rajzok, egy-egy hangsúlyos szín, egy-egy fontos alak. A vizuális elemek beúsznak a térbe, ahogy az álmok elemei ébredés után a tudatunkba, majd megállapodnak a szavakon, melyekből születtek, megfestik őket, tartalmat rendelnek hozzájuk. A képek azonban múlandóak, megpihennek, majd elillannak, a csupasz valósággal csak az ember alkotta jelrendszerek racionalitása fér össze. Ez az álmok és a valóság paradoxonja: míg az álmok világában a képek a valódiak és ezeknek a megfogalmazása csak gyenge utánpótlás, addig a valóságba visszatérve a képek elillannak és csak azok a tartalmak maradnak meg, melyeket belehelyeztünk a realitás eszközzrendszerébe. A kettő együtt alkotja azt, ami az álmokból megmarad a tudatunkban, értelmezik egymást: a szó kiharcol egy darabot a képből, a kép világokat fest a szóra. Ebben a földi installációban a kép csak árnyék, a szöveg valódi; ha álomban próbálnám az álmokat megjeleníteni, akkor valószínűleg ez fordítva történne.

A művészetekben nagy jelentősége van az álmoknak, számos híres regény, film és zene az alkotó álmából fejlődött ki. Inspirációs forrás lehet bármilyen témánál, de az alkotás akár szólhat magáról az álomról is. A lehetőségek tárháza végtelen, egyedül a valóság szab kereteket.

